

Stjórnarskipanin er ryggurin

Minnilutin (Poul Jacob Olsen og P. M. Dam) heldur fram:

Stjórnarskipanin av 23. mars 1948 er ryggurin í samfelag okkara. Hon verður tí, so leingi hon er í gildi, hin mest avgerandi tættur í livinum hjá einstaklinginum eins og hjá allari tjóðini, og hon vil sjálvandi altíð koma at hava livandi áhuga, serliga hjá teimum, sum vóru uppi í leikinum, tá ið hon varð til.

Eyðvitað kann stjórnarskipanin torva ábót og broyting samsvarandi tíðarinnar krøvum.

Javnaðarflokkurin hevur tí onga principiella mótstöðu móti möguligum broytingaruppskotum til stjórnarskipanina, og flokkurin kann væl hugsa sær at vera við til viðgerð av uppskotum til broytingar, og um ein broyting kann prógvast at vera áleikandi neyðug fyri føroyingar og go't samlag millum Føroyar og Danmark, eigur hon sjálvandi at verða framd. Men ein og hvør broyting má verða væl og gjølla umhugsað, áðrenn hon fer í fram. Stjórnarskipanarbroytingar eru ikki hvernáðagsarbeiði.

Málið, menn settu sær við stjórnarskipanini, var einki minni enn at skapa eitt grundarlag og eina avgerðing fyri loysn av tí tjóðskaparliga og stjórnmálsliga spurninginum, sum í endanum av 18. öld og í hesum árhundraðinum hevði skapt eina rørsu, ið vóð frá aldargömlum at nýggjum livsrembingum og livslagi.

Hin tjóðskaparligi spurningurin má í sínum hovudsheitum sigast at vera loystur viðvíkjandi rættarstöðu síni. Annað er hansara útbýgging og myking. Har stendur á einsaklinginum meira enn á samfelagsskipanum. Men her er tað eisini, at størsti vansin er, tí tá ið hitt eggjandi — veruliga ella óveruliga — trýstið úttanfrá er burturi, verður vøkturin at standa og falla á teim etisku spurningum og teirra vøkturmegi, sum er í einum sjálvum, og hvørs liv er rættatvív rembingini innanfrá.

Her skal nú í stuttum verða nortið við nakrar av teimum mest áleikandi spurningunum. Men hin kronologiska raðfylgjan av evnisviðgerðini verður ikki at fylgja landsstýrisins, men verða spurningarnir heldur havdir á lofji sum teir liggja í heildarmyndini:

1. Flaggið

Flaggið er ein ikki hin minst áleikandi tjóðskapartáttur.

Menn, sum vóru við at seta í stjórnarskipanina, at føroyingar skulu fáa góðtíkið flagg sitt úttan fyrri sum innan fyrri Føroya mark, hildu málið vera greitt alla staðni, ið menn skulu ella vistu um føroysku og donsku avgerðina flagginum viðvíkjandi. Her var ikki talan um nakrar avmarkingar ella skerjingar. Tað er sligið fast, at flaggið og føroyingurin kunnu ikki skiljast.

Sagt er, at ongar internationalar reglur og lógir eru floggum og flaggi viðvíkjandi. Men talan er um flaggsíðir og vananýtslu av fremmanda tjóða floggum. Soleiðis verður í flestum londum flaggað fyrri fremmandum tjóðum og ríkjum á teirra gævulutum, eins og tá ið talan er um umboð á vitjan til fundar og stevnuv og aðrara samkomur landa millum.

Síðir viðvíkjandi privatari nýtslu

av fremmandum flaggi eru flestu staðni ógvuliga rúmligir og frisinnaðir.

Tað er ikki at ivast í, at allar miskiljingar viðvíkjandi heimild at nýta føroyska flaggið á almennum fundum, stevnum og øðrum samkomum í fremmandum londum við góðum vilja og samarbeiði frá føroyskari og danskari síðu kunnu rættast innanfyri heimastýrislógina. Men her er einki avbýti: føroyska flaggið eigur at verða drigið á stong, har ið maður møtir sum føroyingur fyrri føroyingar, Føroyar, tá ið annars flaggað verður.

Donsku studentarnir og føroyska flaggið

Minnilutin ivast heldur ikki í, at flaggmiskiljingar, sum hava skjóttist føroysku og donsku studentanna millum viðvíkjandi føroyskari umboðan á norðurlendskum eins og alheims studentastevnum og fundum, væl kunnu greiðast, so føroyingar verða tiknir sum serstök tjóð og mentunareind í sama num sum hinor norðurlendsku tjóðirnar og aðrar tjóðir.

Málið er í dag hjá øllum frælsislyntum tjóðum at fylkja skyldar tjóðir í eina samskipan eins og

Flaggið og Norðurlenska ráðið

Tvær reisir upp í røkur er á fundi Norðurlenska ráðsins føroyska flaggið ynskt fylgt føroyinginum at veitra millum hini 5 norðurlendsku flogginum sum ekin uppá góðkenning av føroyingum sum hin sætta norðurlenska tjóðin.

Men báðu ferðirnar vóru vit føroyingar ikki nóg væl skiltir av okkara norðurlendsku bróðratjóðunum, at flaggið kundi verða drigið á stong.

Tó nú tykist ríva fyrri eygum á teim flestu innanfyri norðurlenska ráðið. Hin danska pressan hevur sum heild tikið undir við tí føroyska flagginum millum hini 5 norðurlendsku flogginum, tí menn viðganga, at føroyingar eru ein serstök tjóð við egnum máli, mentum og øllum tjóðareyðkennum.

2. Føroyar sum limur í Norðurlenska ráðnum

Á fundi í Norðurlenska ráðnum hevði formaður Føroya javnaðarflokks ynski uppi um, at Føroyar sum hin sætta norðurlenska tjóðin skuldi verða limur í Norðurlenska ráðnum.

JAVNAÐARFL. HEVUR ONGA PRINSIPIELLA MÓTSTÖÐU MÓTI MÖGULIGUM BROYTINGARUPPSKOTUM TIL STJÓRNARSKIPANINA, OG FLOKKURIN KANN VÆL HUGSA SÆR AT VERA VIÐ TIL VIÐGERÐ AV UPPSKOTUM TIL BROYTINGAR

BROYTINGARUPPSKOTIÐ HJÁ SAMGONGUFLOKKUNUM FEKK LITLAR SÖMDIR Á TINGI. Í MÁLINUM HEVUR JAVNAÐARFLOKKSINS UMBOÐ (POUL J. OLSEN OG P. M. DAM) GREITT SINA STÖÐU, SUM HEVUR ALSTÓRAN ÁHUGA HJÁ FØROYA FÓLKI

hent er við Skotlandi og Englandi, norðurstátunum í Amerika og skyldum státtum og tjóðum mangar aðrastaðni í verðini, nú seinast við teimum æskse.

Men tað er ikki talan um, at tjóðir í hesum samgongum ikki verða umboðaðar av sínum studentum á studeneastevnum og fundum innanfyri samgonguna ella á fundum av studentum frá størri stats- og tjóðakjóm. Minnilutin er ið hvussu er ikki kunnugt, at tær her umtalaðu samgongur hava skert ta fullu góðkenning av flaggfærlis og rætti teirri einstaku tjóðini. Eftalanin við teirri friviljaðu samgongu av tjóðum er at menna bæði tað andaliga og vinnuliga livið og tjóðskapin hjá teirri einstaku tjóðini. Um tað ikki var, vildi aldri nakrantíð verðið talan um friviljaða samgongu um mál og málsoeki og rættindi av almenni skjaligari náttúru hvør hjá aðrari.

Tað er við fullum rætti hildið fram, at føroyingar eru ikki minni serstök tjóð og sjálvstöðug deild innanfyri eitt ríki enn t.d. Skotland er innanfyri bretska samveldið. Og skotskir studentar eru góðkendir sum eins góð tjóðareind sum bretska studentarnir. Hver teirra hevur tí sjálvstöðugt umboð á alheims- og øðrum studentafundum, stevnum og samkomum.

lenska ráðnum. Sama ynski er nú eisini borið fram av Føroya landsstýri.

Javnaðarflokkurin er heilur og heitur fyrri hesum máli, ið eftir flokksins tykki væl kann verða loyst útan broyting av heimastýrislógini.

3. Serligt føroyskt pass

Vit hava eitt serligt føroyskt pass. Men nú er spurningurin reistur á broyta tað, so strokið verður tað, sum visir á okkara statsborgarligu støðu.

Menn halda, at skrásetan av einum álitum passi krevur broyting av okkara stjórnarskipanar § 10.

Eftir minnilutans tykki er tað neyvan neyðugt at broyta stjórnarskipanina fyrri at gera eitt nýtt serligt føroyskt pass. Tað er einki at ivast í, at við samráðing við ríkisstjórnina kunnu vit fáa tað likindapass, ið vit eru nøgd við.

Teir menn, ið vilja hava broytingina av passinum soleiðis sum av landsstýrinum skotið upp, skylda gjølla at kanna, hvussu ið verður at gangast okkara landsmonnum, ið skulu nýka passið har, ið Føroyar eru heilt ókendar — tað eru tær tessverri enn nógva staðni, Passið hevur jú ta hovudsuppgávu

at opna landamarkini, so ein kann ferðast ótarnaður. Tað kann tað lættliga verða ívamálið hjá teimum, hvør ið ein er, um landið, ein kemur frá, er teimum ókunnugt, og tað annars einki annað kent hagamarki er á passinum.

Men tað er eyðsað, at passið fyrst og fremst skal vísa og srika undir, at berarin av tí er føroyingur.

Ábyrgdarmenn skylda, áðrenn teir fremja hesa umrøddu broyting, at gera landsmonnum okkara fullkomiliga greitt, hvussu ið støðan kann verða aftaná eina mögulega broyting samsvarandi landsstýrisins uppskoti um, at í passinum skal bera standa »føroyingur« og »Føroyar« úttan orð um ríkisborgarskapin.

Føroyskt pass er eins og frimerkidið eitt langtrøkkandi boð frá føroysku tjóðini. Tað røkkur so langt, sum føroyingar ferðast, og tað er kring tann víða knoti. Tað hevur tí sín nationala týðning at skipa passið, føroyingurin nýtir, soleiðis, at tað visir monnum, hvør ið vit liva og eru til sum fólk. Men aðaluppgávan hjá passinum er sum sagt at gera tað lætt og líðiligt at ferðast landa millum. Henda uppgáva má ikki skerjast.

So ókunnugar sum Føroyar enn eru í nógvum verðaldarportum er at kvíða fyrri, at eitt føroyskt pass úttan eisini at siga frá ríkisborgarskapinum kemur at volda monnum trupulleikar har, ið vit eru ókendir.

Minnilutin heldur tað ikki vera vert at koma sær út fyrri tilíkan trupulleika og skjýtur tí upp, at »føroyingur« og »Føroyar« verða sett á passið so ásynliga sum av landsstýrinum sett upp, men at ríkisborgarskapurin eisini skal kunna siggjast á passinum. Hetta er við: neyðugt fyrri teir og tær sum ferðast — neyðugt enn eina fitta tíð.

4. Uttanríkisamráðingar og umboðan

Vit hava, sum sagt í landsstýrisins uppskoti, rætt til samráðingar um serlig føroysk uttanríkisál, men við danska uttanríkisráðsins »introduktion« og góðkenning av útslitinum.

Eingin broyting í stjórnarskipanini leikar tí á her. Føretæfingin í samráðingunum við útlendingar um føroysk áhugamál goymir ta neyðugu trygd og tryggjan í ser viðvíkjandi okkara samráðingar-rætti.

Og vit hava, sum er, høvi at geva ummáli í uttanríkis samgongumálum, áðrenn lógir teimum viðvíkjandi eins og viðvíkjandi traktatunum, konventionum og øðrum avtalum við fremmandar tjóðir verða se tar í gildi. Her áleikar tí heldur ikki nokur broyting av stjórnarskipanini.

Í sambandi við viðgerðina av spurninginum um umskipan ella yvirtøku av uttanríkisálunum skylda vit at viðmerkja, at tað er ein royndur lutur, at tað hevur havt alstóran týðning fyrri gott útslit av samráðingunum, ið føroyingar hava við aðrar tjóðir um okkara uttanríkis áhugamál sum fiski- og vinnumál, har undir handilsmál, at danir eru við til »inrodusering« og við góðum ráðum, til hjálpar

og vegleiðingar á ymsan hátt. Teir eru jú vandir, konir og gamlir í gøtuni uttanríkisálunum viðvíkjandi.

Galdandi stjórnarskipan heimilar okkum at fáa settan mann í uttanríkisráðið við teirri uppgávu serliga at taka sær av føroysku uttanríkisinteressum. Ein rættur maður her kundi lag grundarlagið fyrri einum føroyskum sjálvstöðugt arbeiðandi parti av einum »departement«.

Javnaðarmenn og Louis Zachariasen vildu tá við tað sama fáa mannin settan. Men semja fekt ikki um hesa setan. Og síðani hevur einki uppskot um mannin verið frammi.

Aftrat hesum rætti til mann í uttanríkisráðnum gevur stjórnarskipanin rætt til á egnan kostnað at seta mann (menn) á danskar ambasadur, konsulátir og gesantskapir, har ið vit halda tørvur er á tilíkan manni (monnum) til í samarbeiði við danska umboðið at rokja føroysk uttanríkis áhugamál. Her er serliga talan um handilsmál og boðan frá øllum til í útláningum, ið maður kann halda vera av týðningi og áhuga fyrri einstakrar føroyingar, felag, samtøkur eins og fyrri Føroyar í síni heild. Men higartil hava vit ikki nýtt henda rætt til nakran munns útan við setan av Skarðhamar í Bretlandi. Og í síni tíð varð Hans Dalsgaard settur sum umboðsmaður í Islandi. Men hóast Hans Dalsgaard gjørdi eitt dygdargott arbeiði og hevði besta lovorð á sær í Islandi bæði hjá føroyingum og øðrum, varð sessurin niðurlagdur. Interessur hjá føroyingum í Islandi eru vaksandi. Afturtøka av føroyska umboðsmanninum haðani er tí ring at skilja. Hin danska ambasadur hevur gott orð á sær hjá føroyingum, ið vitja Island til vinnu. Men tað er eyðsað, at tað vildu dugna føroyingum enn betri, at føroyingur var har uppi við sínum málkunleika og serkunnleika til føroysk viðurskipti.

Tað má sigast at vera eitt miss-tak, at føroyska umboðsstarvið á Islandi varð niðurlagt.

Tað var eitt framstigt at fingið: a) Serkonan mann í uttanríkisráðið á statsins kosnað.

b) menn á donsku umboðsstovurnar í útláningum, har ið vit halda tilíkan umboð hava serligan týðning fyrri føroyinganna áhugamál í útláningum. Hesir verða settir á okkara eigna kostnað sambært stýris-skipanina.

At lýst henda tættin í okkara framtíðar arbeiðsskrá hugsaðum menn, vildu komið at havt almiklan týðning fyrri land og fólk okkara, so státt sum okkara liv meiri og meiri er treytað av góðum handils- og øðrum viðurskiptum út eftir.

Uttanríkisráðið, ambasadur, gesantskap og konsulátir vildu við húsarúm, skrivstovuhjálpar og øllum sínum kunnleika til tey ymsu fremmandu londini verið okkara monnum til alla mögulega hjálpar.

Okkum kemst, at hetta dubbingarbeiði til búskaðap í uttanríkis-tænastu fyrst má verða gjørt til lítar, eins og samráðingar við danir um fyrimunirnar at leggja á annan bógv fyrri megu fara fram, áðrenn talan kann verða um stórbroyting í stjórnarskip-